

УДК 81:37.016

**ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ****І.І. Комарова, А.І. Калініченко**

***Анотація.** В статті розглядаються можливості застосування кейс-методу з метою забезпечення професійної спрямованості викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах, формування у майбутніх фахівців комунікативної, лінгвістичної, предметної, методичної і соціолінгвістичної компетенцій. Аналізуються структурні компоненти, джерела створення кейсів, етапи їх аналізу під час занять.*

***Ключові слова:** кейс-метод, види кейсів, джерела створення кейса, іноземна мова, професійна спрямованість навчання.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются возможности применения кейс-метода с целью обеспечения профессиональной направленности преподавания иностранного языка в высших учебных заведениях, формирования у будущих специалистов коммуникативной, лингвистической, предметной, методической и социолингвистической компетенций. Анализируются структурные компоненты, источники создания кейсов, этапы их анализа во время занятий.*

***Ключевые слова:** кейс-метод, виды кейсов, источники формирования кейса, иностранный язык, профессиональная направленность обучения.*

***Annotation.** The article is devoted to possibilities and advantages of case-study in comparison with traditional method of teaching. Structural components, sources of case forming are presented in the article.*

***Keywords:** case-study, kinds of cases, sources of case forming, foreign language, professional orientation of teaching.*

***Постановка проблеми.** В сучасних умовах, коли активізується міжнародне співробітництво, відбувається входження України в європейське співтовариство, розвиваються економічні, правові, культурні, освітні і наукові зв'язки з зарубіжними країнами, від усіх випускників вищих навчальних закладів вимагається володіння однією або декількома іноземними мовами. Реалізація цього завдання потребує розробки адекватних дидактичних технологій, які стимулюють навчальну мотивацію студентів і забезпечують професійну спрямованість вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах.*

***Аналіз попередніх досліджень.** Проблема забезпечення професійної спрямованості викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах привертала увагу багатьох дидактів і методистів.*

Дослідники пропонують різні шляхи її розв'язання: реалізація принципів контекстного підходу (А.О.Вербицький), застосування імітаційно-ігрового підходу до вивчення іноземної мови (І.В. Драгомирецький), організація та проведення ділових ігор (Ю.М. Друзь), застосування навчально-рольових ігор професійної спрямованості (Л.П. Якубовська) тощо.

На наш погляд, перспективним засобом посилення професійної спрямованості викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах може бути кейс-метод (case study), або метод аналізу конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація). Case study – метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (кейсів). Уперше він був застосований у школі права Гарвардського університету в 1870 р.; впровадження цього методу в Гарвардській школі бізнесу почалося в 1920 р. [9]. З тих пір метод набуває все більшого поширення і популярності. Протягом останнього часу його почали доволі активно застосовувати вітчизняні педагоги, зокрема, В.Конащук [7], П.Шеремета та Г.Каніщенко [11] (впровадження ситуаційної методики навчання в українських ВНЗ); Л.Безтелесна [2], Л.Чижевська [10] (активізація пізнавальної діяльності студентів у процесі використання ситуаційної методики навчання); В.Верба [2], Г.Власова [4], (інтеграція ситуаційної методики навчання у структуру початкових курсів) та ін. Тривалий час кейс-метод застосовувався здебільшого у процесі викладання економічних та юридичних дисциплін майбутнім фахівцям відповідного профілю. Дидактичні можливості його використання під час вивчення іноземних мов з'ясовані поки що неповною мірою.

Метою статті є визначення можливостей та переваг застосування кейс-методу у процесі викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Кейс-метод передбачає аналіз запропонованої викладачем конкретної ситуації і додаткових інформаційних матеріалів, вироблення оптимального рішення (з використанням потенціалу групи студентів) і представлення його аудиторії. Для навчання студентів велику цінність становить сам процес аналізу ситуації та пошуку рішення. Кейс-метод дає змогу студентам аналізувати різноманітні реальні ситуації, роблячи акцент, в першу чергу, на застосуванні практичних умінь і навичок [12].

Розрізняють декілька видів кейсів.

1. Практичні кейси, які відображають реальні життєві ситуації. Основне завдання практичного кейса полягає в тому, щоб детально описати життєву ситуацію. Дидактична мета такого кейса полягає в тренуванні студентів, закріпленні знань, умінь і навичок поведінки (прийняття рішень) в різних ситуаціях. Практичний кейс має бути максимально наочним і детальним. Прикладом практичного кейса може слугувати кейс на тему «Job application». Студентам пропонується кейс з наступними матеріалами: зразок резюме (resume) і супровідного листа (cover letter); десять найбільш типових помилок при складанні резюме; поради, яких слід дотримуватися при проходженні співбесіди; dress-code; корисні фрази, які можна використати під час проходження співбесіди; зразки діалогів; стаття з газети про правила прийому на роботу; інформація про компанію, яка приймає на роботу. Після вивчення матеріалів кейса студентам потрібно написати резюме і супровідний лист в компанію та розіграти ділову гру «Job interview» («Співбесіда під час прийому на роботу»), де студенти виступають у ролі працедавця (interviewer) і кандидата на певну посаду (interviewee). По закінченні гри працедавець обирає одну кандидатуру і пояснює свій вибір.

2. Навчальні кейси. Як правило, вони відображають типові, найбільш поширені в житті ситуації, з якими доведеться зіткнутися фахівцеві в процесі професійної діяльності. У навчальному кейсі на першому плані стоять навчальні та виховні завдання, що зумовлює його певну умовність, необов'язкову відповідність реальним життєвим ситуаціям. Прикладом може бути обговорення кейсів про діяльність різних навчальних закладів. Слід зазначити, що робота з такими кейсами найбільш ефективна тоді, коли в групі є студенти, чії друзі або родичі вчать у різних навчальних закладах. Якщо таких студентів в групі немає, то кейси сприймаються як щось далеке, відсторонене від студентів.

3. Науково-дослідні кейси, орієнтовані на проведення дослідницької діяльності. Основний сенс дослідницьких кейсів полягає в тому, що вони виступають моделлю для отримання нових знань про різні ситуації і поведінку в них. Найчастіше вони застосовуються у процесі підвищення кваліфікації фахівців, як метод професійної перепідготовки. Прикладом цього виду кейсів може слугувати кейс на тему «The system of education in the USA and Great Britain» («Система освіти в США і Великобританії»). Студентам надається інформація про системи освіти в двох країнах і пропонується визначити їх спільні і відмінні ознаки. Можна ускладнити дослідження, заздалегідь запропонувавши студентам завдання знайти (використовуючи, наприклад, інтернет-ресурси) інформацію про системи освіти в США і Великобританії.

Діяльність викладача під час використання кейс-методу передбачає два етапи. Перший етап полягає в створенні кейса і розробці питань для його аналізу. Він реалізується за межами аудиторії і включає науково-дослідну, методичну і конструктивну діяльність викладача. О.А. Барахсанова на основі вивчення різних підходів до формування кейса визначила наступні його структурні компоненти: програма курсу; електронний підручник; довідник; тренажерний комплекс; задачник; лабораторний практикум; тестова система; друковані матеріали; аудіо- і відеододатки. Запропонована структура кейса відрізняється повнотою компонентів, які в сукупності забезпечують студентів усіма необхідними навчально-методичними матеріалами [1].

Важливим є питання про технологічний процес розробки кейса. Хоча створення кейса має творчий, а тому не повністю алгоритмізований характер, його все-таки можна представити у вигляді своєрідного технологічного процесу, основними стадіями якого є: визначення розділу курсу, якому присвячена ситуація; формулювання цілей і завдань; визначення проблемної ситуації, формулювання проблеми; пошук необхідної інформації; створення і опис ситуації [7].

Джерелами формування кейса можуть слугувати:

художня і публіцистична література, яка може розкривати ідеї і визначати сюжетну канву кейса. Кейси можна створювати на базі відомих творів класичної художньої літератури. Використання літературних фрагментів завдяки таланту їх авторів здатне не лише прикрасити кейс, але й зробити його цікавим, динамічним. Фрагменти з публіцистики і оперативна інформація зі ЗМІ значно актуалізують кейс, підвищують інтерес до нього з боку студентів;

матеріали до кейса можна отримати за допомогою аналізу наукових статей, монографій і звітів, присвячених тій або іншій проблемі;

реальні події місцевого життя також можуть стати цінним джерелом ситуації для кейса;

науковості і конкретності кейсу надають статистичні дані;

невичерпним джерелом матеріалів для кейсу є Інтернет з його ресурсами.

Усі ситуації (cases) мають певну структуру:

1) опис ситуації;

2) завдання і питання для обговорення;

3) додатки з фактичною інформацією у вигляді документів, фотоматеріалів, графіків, таблиць, схем тощо.

Безпосередня робота над конкретними ситуаціями під час занять відбувається в групах студентів. Дещо умовно у ній можна виокремити наступні фази: аналіз представленого матеріалу, формулювання проблеми; пошук і збір додаткової інформації (у разі потреби); обговорення різних варіантів вирішення проблеми; вибір кращого варіанту рішення на основі порівняння усіх запропонованих; презентація і захист рішення. Розглянемо детальніше ці фази.

Аналіз матеріалу може здійснюватися з урахуванням конкретного питання або охоплювати усі аспекти ситуації, що залежить від формулювання завдання. Якщо кейс об'ємний, то знайомство з ним відбувається заздалегідь у вигляді самостійної роботи студентів. Під час першого читання інформації у студента повинне скластися загальне враження про предмет кейса; важливо зрозуміти, знання з яких дисциплін допоможуть вирішити ситуацію (оглядове читання). При повторному ознайомленні пропонується, використовуючи навички селективного читання, відібрати ту інформацію, яка потрібна для вирішення кейса, виписати основні поняття. Пізніше студенти повинні зосередити свою увагу на детальному опрацюванні лише необхідної інформації (читання з повним охопленням змісту), оскільки в кейсах досить часто спеціально подається надмірна інформація.

Пошук додаткової інформації відбувається відносно рідко, оскільки це вимагає додаткового часу. Якщо одним із завдань кейса є навчання способів роботи з різними джерелами інформації, то ця фаза необхідна.

Обговорення різних варіантів вирішення проблеми відбувається в групах (3-5 осіб).

Формування умінь дискутувати, висловлювати свою точку зору, аргументувати, доводити, заперечувати може відбуватися під час занять на основі невеликих кейсів.

Презентація рішення може бути проведена як в усній, так і у письмовій формі. Після усної презентації викладач організовує обговорення виступу, направляючи його в потрібне русло за допомогою продуманих запитань.

Проблемна ситуація, залежно від мети і завдань навчання, може бути сформульована як коротко, так і у вигляді доволі великого за обсягом тексту (від 0,5 до 3 сторінок). Головним є те, що ситуація має бути актуальною, взятою з реального життя. Кейсів може бути багато, але при будь-яких їх різновидах робота з ними повинна навчити студентів аналізувати конкретну інформацію, простежувати причинно-наслідкові зв'язки, виділяти ключові проблеми і тенденції у бізнес-процесах.

Одним з перших, хто звернув увагу на дидактичний потенціал кейс-методу, був Д.Коттон, автор серії підручників «Market Leader» [12]. Слід зазначити, що, окрім підручника Д.Коттона (англійська мова), на ринку навчальної літератури фактично відсутні роботи з цієї проблеми. Причиною цього є складний, трудомісткий процес підготовки конкретної ситуації (case). Викладач іноземної мови повинен розв'язати дві проблеми: підбору ситуації і її методичного опрацювання, тобто адаптації до викладання іноземної мови. Навіть для фахівців, які викладають економічні дисципліни, це є непростим завданням. Для викладачів іноземної мови більш прийнятною є адаптація вже готових ситуацій з підручників маркетингу, менеджменту тощо.

Застосування кейс-методу пред'являє високі вимоги до рівня підготовки студентів. З одного боку, вони повинні мати певні знання зі спеціальних предметів, щоб аналізувати конкретні ситуації, а з іншого – володіти іноземною мовою на рівні B2-C1.

Незважаючи на усі складнощі, кейс-метод має ряд переваг, що зробили його популярним у викладанні іноземної мови ділового і професійного спрямування. Використання кейс-методу дає змогу:

- враховувати професійні та особисті інтереси і потреби студентів, їх індивідуально-психологічні особливості;
- здійснювати контроль знань;
- застосовувати різні форми аудиторної роботи студентів: індивідуальну, парну, групову, фронтальну;
- розвивати усі види мовної діяльності: читання (оглядове, селективне, детальне), мовлення (монологічне, діалогічне), письмо (складання плану, написання есе і т. д.), аудіювання і переклад;
- здійснювати міжпредметні зв'язки;
- стимулювати творчу активність студентів;
- формувати різні компетенції, необхідні студентам у майбутній професійній діяльності.

У наш час все більш очевидним стає те, що підготовка фахівців у будь-якій галузі повинна здійснюватися на новій концептуальній основі у рамках компетентнісного підходу. З точки зору цього підходу метод аналізу конкретних ситуацій сприяє формуванню і розвитку цілої низки ключових компетенцій [2]. Сучасне трактування поняття «комунікативна компетенція» передбачає її складну структуру, що містить мовну, предметну, соціокультурну, стратегічну, методичну компетенції. Лінгвістична (мовна) компетенція визначається як потенціал лінгвістичних (мовознавчих) знань людини, використовуваних для спілкування. Під час формування лінгвістичної компетенції за допомогою кейс-методу велика увага приділяється роботі над лексикою і граматичними структурами мови ділового і професійного спілкування. Основний акцент робиться на прагматичному аспекті фахових текстів.

Одним із завдань професійно орієнтованого навчання іноземної мови є формування у студентів уміння створювати логічно пов'язані письмові і усні тексти, що відповідають певній ситуації спілкування. Кейс-метод дозволяє успішно реалізовувати це завдання. У контексті розвитку комунікативної компетенції студентів більшу увагу слід приділяти структурі, логіці побудови фахових текстів і мовленнєвій поведінці комунікантів. Це сприятиме кращому розумінню текстів, які характеризуються орієнтованістю на певну комунікативну мету. Викладач допомагає студентам виявити комунікативну мету тексту, комунікативні стратегії, тактики і мовленнєві дії, використовувани для її досягнення, а також відповідні лексичні та граматичні засоби.

У контексті використання кейс-методу важливим є питання про те, які саме мовленнєві дії слід формувати у студентів на заняттях з іноземної мови для того, щоб розвивати їх комунікативну і професійну компетенції. Кількість таких дій можна обмежити основними, такими, що найчастіше зустрічаються в фахових текстах: викладати фактичний матеріал, викладати свою точку зору; формулювати визначення; пояснювати, тлумачити; аргументувати, доводити; узагальнювати; класифікувати; робити висновки. Цей перелік може доповнюватися з урахуванням особливостей конкретного тексту. Для презентації результатів і участі в дискусії необхідно навчити студентів: стверджувати; робити припущення, висувати гіпотези; висловлювати сумніви; оспорювати точку зору опонента, заперечувати; обґрунтовувати власну думку; виражати згоду з точкою зору опонента; рекомендувати; висловлювати побоювання, застерігати від негативних наслідків тощо.

Викладач повинен звертати особливу увагу на мовні структури, використовувани в мовленнєвих діях, відзначаючи їхню специфіку для мови ділового спілкування. Наприклад, після читання тексту і його розуміння можна використовувати репродуктивні вправи, спрямовані на передачу основного змісту прочитаного. При цьому вибір студентом тієї або іншої мовленнєвої дії повинен відбуватися усвідомлено. Розуміння прочитаного передбачає усвідомлення основного змісту і логічних зв'язків

тексту. Тому існує необхідність під час роботи над окремими комунікативними інтенціями, мовленнєвими діями і мовними структурами детальніше зупинитися на структурному аналізі тексту.

Методична компетенція є однією з найважливіших у сучасному професійному світі. Вона передбачає формування у студентів умінь і досвіду самостійного оволодіння мовою, педагогічними технологіями самоосвіти, пов'язаними з усвідомленням своїх особистих і професійних комунікативних потреб, оволодінням технологіями у сфері інтелектуального опрацювання інформації. Застосування кейс-методу дозволяє формувати у студентів умінь працювати з різними видами довідкової літератури, словниками, представляти в схематичному вигляді отриману інформацію. Велика увага приділяється оволодінню логічними операціями аналізу і синтезу інформації з різних джерел. Презентація отриманих результатів і подальше їх обговорення формує у студентів здатність оцінювати свої і чужі дії.

Предметна компетенція стосується змістовного аспекту спілкування. Вона передбачає оволодіння студентами певним обсягом професійних знань, базових понять і категорій, необхідних для уникнення мовних проблем через брак достатніх знань з предмету. Завдяки застосуванню кейс-методу на заняттях відбувається професійне спілкування іноземною мовою, під час якого студенти діляться з викладачем і один з одним своїми знаннями, що сприяє вдосконаленню предметної компетенції.

На сучасному етапі великого значення набуває розвиток соціальної і соціокультурної компетенції студентів. Кейс-метод формує умінь працювати в команді, відповідальність за результат, навчає техніки ведення переговорів, відстоювання своєї позиції, проведення презентацій.

Висновки. Таким чином, кейс-метод може з успіхом застосовуватися для забезпечення професійної спрямованості вивчення іноземної мови. Продумана комбінація мовної і професійної складових сприяє також розвитку навчальної мотивації студентів. Кейс-метод дозволяє не лише розширювати знання, але й формувати умінь, необхідні в майбутній професійній діяльності фахівців. З його допомогою можна успішніше, в порівнянні з традиційними методиками, розвивати творчі здібності студентів, формувати умінь виконувати завдання у складі невеликих груп, аналізувати непередбачені ситуації, самостійно розробляти алгоритми прийняття рішень. Цей метод також сприяє розвитку мислення, готовності до плідної професійної діяльності, формуванню таких якостей, як ініціативність і самостійність.

Література

1. Барахсанова Е.А. Научно-методическое сопровождение исследований студентов и аспирантов посредством внедрения кейс-технологии: Монография / Е.А. Барахсанова, А.В. Мордовская, С.В. Панина. – Якутск: Изд-во ЯГУ, 2009. – 158 с.
2. Безтелесна Л. Студенти і викладач: мотиви та цілі сторін / Ситуаційна методика навчання: український досвід. Збірник статей / Упор. О.Сидоренко, В.Чуба. - К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. - С.71-75.
3. Верба В. Методичне наповнення курсу «Проектний аналіз» / Упор. О.Сидоренко, В.Чуба. - К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. - С.165-170.
4. Власова Г. Програма курсу «Управління людськими ресурсами» для менеджерів-практиків / Упор. О.Сидоренко, В.Чуба. - К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. - С. 131-138.
5. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С. 34-42.
6. Зобов А.М. Метод изучения ситуаций (case study) в образовании: его история и применение. – Элитариум, 2006. – 220 с.
7. Конашук В. Українська бізнес-освіта: чи є межа для наслідування західного досвіду / Ситуаційна методика навчання: український досвід. Збірник статей / Упор. О.Сидоренко, В.Чуба. - К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. - С.13-18.
8. Панина Т.С, Вавилова Л.Н. Современные способы активизации обучения / Т.С. Панина, Л.Н. Вавилова. – М.: Изд-во «Академия», 2008. – 176 с.
9. Практическое руководство для тьютора системы Открытого образования на основе дистанционных технологий / Под ред. А.М. Долгорукова. – Москва, Центр интенсивных технологий образования, 2002. – С. 21-44.
10. Чижевська Л. Будьте обережні: працюємо з кейсом / Ситуаційна методика навчання: український досвід. Збірник статей / Упор. О.Сидоренко, В.Чуба. - К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. - С.79-86.
11. Шеремета П.М., Каніщенко Л.Г. Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі / За ред. О.І.Сидоренка; 2-ге вид. - К.: Центр інновацій та розвитку, 1999. – 80 с.
12. Cotton D. Market Leader: Upper-Intermediate Business English / Cotton D., Falvey D., Kent S. - Longman: Pearson Education Limited, 2001. - 176 p.